

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-21>

УДК 330.3

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ НА МАКРОРІВНІ

METHODS OF MANAGING FOREIGN INVESTMENT PROCESSES AT THE MACRO LEVEL

Шевченко Лілія Вікторівна

аспірантка,

Хмельницький національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3504-0307>**Shevchenko Liliia**

Khmelnytskyi National University

Проаналізовано основні методи державного управління іноземними інвестиціями на макрорівні, визначено, що управління іноземними інвестиційними процесами відбувається на двох рівнях: рівень підприємства та територіальний рівень, який у свою чергу має рівень регіону та національний рівень. При цьому на другому рівні (макроекономічний вимір) відбувається законодавче регулювання, контроль та стимулювання іноземної інвестиційної діяльності. Проаналізовано види та класифікацію таких методів. Запропоновано поділ всіх видів методів на податкові (в т. ч. митні) та методи грошово-кредитної політики та адміністративні-фінансові. Узагальнено результати дослідження науковців щодо впливу податкових методів регулювання на результативність іноземних інвестицій в економіку України. Запропоновано застосування кібернетичного підходу як нового погляду на процеси управління іноземними інвестиціями.

Ключові слова: іноземні інвестиції, методи управління, державне регулювання, податкова політика, кібернетичний підхід.

Проанализированы основные методы государственного управления иностранными инвестициями на макроуровне, определено, что управление иностранными инвестиционными процессами происходит на двух уровнях: уровень предприятия и территориальный уровень, который в свою очередь имеет уровень региона и национальный уровень. При этом на втором уровне (макроекономический измерение) происходит законодательное регулирование, контроль и стимулирование иностранной инвестиционной деятельности. Проанализированы виды и классификацию таких методов. Предложено разделение всех видов методов на налоговые (в том числе таможенные) и методы денежно-кредитной политики и административно-финансовые. Обобщены результаты исследования ученых о влиянии налоговых методов регулирования на результативность иностранных инвестиций в экономику Украины. Предложено применение кибернетического подхода как нового взгляда на процессы управления иностранными инвестициями.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, методы управления, государственное регулирование, налоговая политика, кибернетический подход.

For the last almost thirty years, the effect of economic growth from foreign investment in Ukraine has not been observed. Methods of state regulation help to solve this problem more or less qualitatively. Therefore, the urgent task is to improve existing methods of state regulation. Studies of methods of public management of foreign investment processes remain insufficiently systematized and theoretically substantiated. The purpose of the article is to analyze the methods of state regulation of foreign investment activity in Ukraine. The research was conducted using methods of analysis, comparison, description of research on public investment management. The analysis of scientific sources shows the diversity of interpretations of the classification and the need to apply methods of state regulation of foreign investment. The main methods of state management of foreign investment at the macro level are analyzed, it is determined that the management of foreign investment processes takes place at two levels: the enterprise level and the territorial level, which in turn has the regional level and national level. At the second level (macroeconomic dimension) there is legislative regulation, control and stimulation of foreign investment activity. The types and classification of such methods are analyzed. The division of all types of methods into tax (including customs) and methods of monetary policy and administrative-financial is proposed. The results of the research of scientists on the impact of tax methods of regulation on the effectiveness of foreign investment in the economy of Ukraine are summarized.

Scholars express different opinions, including opposing views on the need to use the instrument of tax benefits to regulate the processes of foreign investment in Ukraine. It is determined that in the process of public management of foreign investment it is necessary to begin the process of formulating the investment goal. The practical value of the article is that it proposes the application of the cybernetic approach as a new look at the processes of foreign investment management, which can be used in foreign investment management.

Keywords: foreign investments, management methods, state regulation, tax policy, cybernetic approach.

Постановка проблеми. Іноземне інвестування економіки вважається одним із важливих джерел економічного зростання. Проте за останні майже тридцять років такий ефект не спостерігається. Обсяги іноземних інвестицій в економіку не відповідають потребі, а ті, що є, вочевидь не використовуються ефективно. За допомогою певних методів державного регулювання ці проблеми вирішуються більш чи менш якісно. З огляду на низькі темпи зростання української економіки необхідно вдосконалення наявних методів державного регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел свідчить про різноманітність трактувань класифікації та необхідності застосування методів державного регулювання іноземного інвестування. О. Кравчун аналізуючи наявні у світовій практиці державні стратегії підтримки іноземного інвестування та притаманні цим стратегіям методи регулювання, приходить до висновку, що в Україні спостерігаються окремі риси кожної із наведених стратегій, але в чистому вигляді не можна з певним ступенем вірогідності стверджувати про домінування якої-небудь із наведених стратегій [1, с. 326]. Г. Березюк визначив, що державна інвестиційна політика за допомогою податкових, амортизаційних пільг, методів грошово-кредитного регулювання забезпечує управління процесом іноземних інвестицій на макроекономічному рівні [2, с. 11]. Т. Майорова аналізуючи вплив податкової політики, прийшла до висновку, що ставки податків не є основним важелем, а таким є формування сприятливого податкового простору [3, с. 120]. Діба М. І. і Ходакевич С. І. вважають, що необхідно використовувати «механізм податкового та митного стимулювання учасників зовнішньоекономічної діяльності, операції яких сконцентровані в сегменті торгівлі та супроводу високо- та середньо-високотехнологічної промислової продукції, надання наукомістких та технологічно-орієнтованих послуг, імпорту обладнання, що не має вітчизняних аналогів за критеріями технологічності й ефективності» [3, с. 100].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На нашу думку питання використання методів державного управління процесами іноземного інвестування залиша-

ються недостатньо систематизованими та теоретично обґрунтованими.

Метою статті є аналіз методів державного регулювання іноземної інвестиційної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державне управління іноземною інвестиційною діяльністю здійснюється через вплив державних органів, який спрямований на певне звуження можливостей вибору того чи іншого варіанта поведінки суб'єктів, а також на коригування їх поведінки шляхом застосування норм, що забезпечуються юридичною відповідальністю. Управління іноземними інвестиційними процесами відбувається на двох рівнях:

- рівень підприємства (вибір об'єктів інвестування і контроль за процесом інвестування) – мікроекономічний рівень;
- територіальний рівень, який в свою чергу має рівень регіону та національний рівень (законодавче регулювання, контроль, стимулювання інвестиційної діяльності) – макроекономічний рівень.

На обох рівнях управління інвестиційним процесом здійснюється у формі управління інвестиційним проектом – (включає планування, організацію розроблення, координацію, контроль тощо).

Для початку аналізу розглянемо суть та види методів управління. Методи управління це сукупність прийомів і операцій, що складають методологію, яка дозволяє вирішувати виробничі задачі і є способом досягнення мети. Методи управління це також способи, за допомогою яких реалізуються функції управління.

Розглянемо управління інвестиційним процесом в державних масштабах, тобто макроекономічний рівень управління. Він включає реагування, контроль, стимулювання та стримування інвестиційної діяльності законодавчими та регламентуючими методами. При цьому методи державного управління інвестиціями є складовою інвестиційного механізму. Метод державного управління інвестиційною діяльністю – це юридично виражений спосіб впливу органів управління на об'єкт управління. Як зазначають науковці в Україні

використовуються наступні методи: адміністративні, економічні, методи опрацювання управлінських рішень, метод експерименту, методи природничо-технічного класу: математичні, кібернетичні тощо [4, с. 43]. В окрему більш вузьку групу виокремлюють методи державного управління іноземним інвестуванням. До них належать параметричні та прямі методи управління. Параметричні методи зводяться до контролю за діяльністю іноземних інвесторів у формі промислової, комерційної, валютної, кредитної політики держави, створення інвестиційних кодексів, законів, що визначають умови діяльності іноземних інвесторів і впливу на параметри, які визначають прийняття рішень іноземним інвестором. А прямі методи в свою чергу поділяються на методи централізованого та децентралізованого здійснення. При централізованому способі державні органи беруть участь у процесі прийняття рішень на рівні підприємств. А при децентралізованому держава передає національним державним чи приватним компаніям функції контролю над спільним підприємством чи діяльністю іноземного інвестора на підставі контрактної угоди [4, с. 43]. В рамках грошово-кредитної політики держави можуть застосовуватись інструменти прямого і непрямого державного регулювання через формування пропозиції грошей. Метою як прямого, так і непрямого регулювання є цінова стабільність, яка виражається в динаміці індексу споживчих цін, а саме в зниженні інфляції. Все це призводить в кінцевому випадку до зростання інвестиційної активності. Зростання обсягу внутрішніх інвестицій стимулює зростання притоку портфельних та прямих іноземних інвестицій. Грошово-кредитна політика НБУ впливає на рішення суб'єктів господарювання стосовно інвестування через засоби прямого регулювання найчастіше в країнах з перехідною економікою та в країнах, що розвиваються. Вважається, що цей вид регулювання може застосовуватись тільки у короткостроковому періоді [5, с. 236].

Традиційна класифікація методів управління об'єднує методи менеджменту за характером впливу: економічні, адміністративні (організаційно-розпорядчі), соціально-психологічні. Така класифікація достатньо умовна, оскільки ці методи мають багато спільного і взаємно проникають один в одного. До адміністративних методів, зокрема, належить створення вільних та спеціальних економічних зон. Суть економічних методів полягає в тому, щоб через вплив на економічні інтереси суб'єктів

процесу управління за допомогою економічних важелів організувати ефективно управління процесом (в нашому випадку інвестиційним процесом). В основі економічних методів лежить матеріальне стимулювання.

Для подальших досліджень розглянемо економічні методи в рамках податкової політики. В ряді країн відсутнє спеціальне податкове законодавство для іноземних компаній як таке. Найчастіше оподаткування підприємств з іноземним капіталом має два варіанти: преференційна політика стосовно іноземних компаній та національний режим. В Україні використовують другий варіант, що ставить підприємства з іноземним капіталом в рівні умови з іншими. Такий режим використовується в основному в розвинених країнах. Вченими висловлюються різні думки щодо необхідності застосування інструменту податкових пільг для регулювання процесів іноземного інвестування в Україні. Борщ Л. М. прийшла до висновку, що «надання будь-яких спеціальних законодавчих пільг для іноземних інвесторів в Україні з самого початку було і надалі залишиться недоцільним, оскільки їх встановлення не призводить до збільшення припливу інвестиційних вкладень, а відміна не супроводжується зниженням інвестиційної активності» [6, с. 233–234]. К. Маркевич погоджується з тим, що для України при застосуванні бюджетно-податкових механізмів стимулювання прямих і портфельних іноземних інвестицій доцільно використовувати такі пільги, як прискорена амортизація та надання податкових кредитів і в першу чергу для підприємств, що використовують високотехнологічне обладнання, підприємств ІТ-сектору та агропромислового комплексу. При цьому впровадження податкового кредиту призведе до збільшення продуктивності праці і розміру прибутку до оподаткування через те, що підприємства в Україні після здійснення інвестицій зменшуватимуть виробничі витрати [7, с. 148]. Л. Буяк, І. Кулик та М. Кулик прийшли до висновку, що в Україні було б доцільно запровадити підхід стосовно оподаткування підприємств з іноземним капіталом, який включає преференційну політику відносно іноземних компаній. Це поставить підприємство з участю іноземного капіталу в більш сприятливі умови у порівнянні з місцевими інвесторами та суб'єктами господарювання стосовно податків і призведе до активізації прямих іноземних інвестицій [8, с. 1131]. Отже, думки різних авторів полягають у оцінці кількості залучених інвестицій внаслідок

зміни податкової політики, але основною проблемою можна назвати ступінь ефективності наявних інвестицій з огляду досягнення ними цілей інвестування.

На нашу думку, різноманітність економічних та організаційно-розпорядчих методів управління іноземною інвестиційною діяльністю можна згрупувати наступним чином (таблиця 1).

Для країн з перехідною економікою притаманно більшою мірою використання податкових пільг одночасно з високими ставками податку на прибуток і менший вибір стимулів. Натомість для розвинених країн є характерним використання саме фінансових стимулів.

З огляду на відсутність прийнятних для країни результатів від іноземних інвестицій за останні майже тридцять років, на погляд автора доцільно запровадити кібернетичний підхід до процесів управління іноземною

інвестиційною діяльністю, особливо якщо розглядати їх як управління проектом, як було зазначено на початку статті. У кібернетиці управління – це будь-яка зміна стану деякого об'єкта, системи або процесу, що веде до досягнення поставленої мети. Таким чином в процесі державного управління треба починати з встановлення того, що ми очікуємо від вкладення інвестицій, тобто формуємо *інвестиційну мету*. «Інвестиційна мета – очікуваний результат, на досягнення якого спрямована інвестиційна діяльність, викладений сукупністю показників соціально-економічного та суспільного характеру» [9, с. 31]. Іншими словами необхідно визначити одиниці та показники вимірювання та оцінки майбутнього результату від іноземного інвестування.

Сьогодні дослідники та практики господарювання пропонують декілька оціночних показни-

Таблиця 1

Групування економічних та адміністративно-фінансових методів державного управління іноземного інвестування

Податкова (в т. ч. митна) та грошово-кредитна політика	Адміністративні-фінансові стимули
Пільгові ставки непрямих податків або звільнення від непрямих податків, в т. ч. митні пільги	Прискорена амортизація або прискорені надбавки до капіталу
Податкові канікули	Інвестиційні знижки
Інвестиційний податковий кредит	Інвестиційна субсидія
Зниження ставки податку на прибуток підприємств	Безвідсоткові кредити (пільгові кредити)
Податкові пільги інвестицій у підприємства, розташовані у певних регіонах країни або секторах економіки	Інвестиційні гарантії
Знижені податки на дивіденди та відсотки	Прямі субсидії на повне або часткове покриття витрат інвестиційного проекту;
Пільговий податковий режим для підвищення вартості капіталу	Урядові позики
Прискорені капітальні (інвестиційні) надбавки (часто в сфері будівництва і машинобудування)	Міжнародно-договірне регулювання
Зменшення бази оподаткування за рахунок відрахування на кваліфікаційні витрати	Пайова участь держави в акціонерному капіталі
Звільнення від податку на прибуток для експортних компаній	Гарантування позик
Податкові пільги на нові інвестиції	Покриття витрат венчурного капіталу за рахунок коштів державного бюджету
Податкові пільги на інвестиції у соціальну, культурну сфери та виробництво промислових товарів естетичного призначення	Пільгове державне страхування на покриття ризиків від коливань валютного курсу та некомерційних ризиків
Зменшення податків на дивіденди та проценти, виплачені за кордоном	Спеціальний режим щодо іноземної валюти
Преференційне ставлення до довгострокового приросту капіталу	Створення зон обробки експорту
Пряме і непряме державне регулювання через формування пропозиції грошей	

Джерело: складено автором за [3; 6; 7; 8]

ків (орієнтовних параметрів) для визначення доцільності інвестування, зокрема:

- динаміка соціально-економічного розвитку господарства та території країни або окремого регіону;
- створення додаткових робочих місць;
- покращення рівня життя;
- підвищення конкурентоздатності продукції;
- поліпшення інформаційної, екологічної, санітарно-гігієнічної безпеки тощо [9, с. 31].

При досягненні мети формується **інвестиційний результат** – отримання внаслідок здійснення інвестиції прибутку, доходу в грошовому виразі або соціального, суспільно важливого ефекту. І хоча останній не завжди піддається обчисленню у грошовому виразі, тобто у фінансово-економічних координатах, його втім важливо розглядати як складову проголошеної інвестиційної мети [9, с. 31]. Таким чином, запропонований підхід до управління іноземними інвестиціями полягає в першочерговості визна-

чення мети інвестиційного проекту, дослідженні чинників, що мають вплив на отримання цієї мети – і лише потім формування шляхів та етапів інвестиційного процесу з подальшим регулюванням відхилень від досягнення обраної мети.

Висновки. Управління інвестиційними процесами включає планування, організацію розроблення, координацію, контроль тощо. Основним методом державного регулювання інвестиційних процесів є використання податкового механізму. Серед податкових пільг доцільно надавати перевагу прискореній амортизації та наданню податкових кредитів. Кібернетичний підхід до процесів управління економічними системами полягає у визначенні мети управління, що можна розглядати як новий погляд на процеси управління іноземними інвестиціями. Подальші дослідження полягають у вдосконаленні управління іноземним інвестуванням за допомогою моделювання податкового іноземних інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кравчун О. С. Механізми державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні *Теорія та практика державного управління*. 2012. Вип. 3. С. 323–332.
2. Березюк Г. О. Державний механізм управління та регулювання іноземного інвестування національної економіки. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2013. Вип. 5 (10/2). С. 3–11.
3. Майорова Т. В. Активізація інвестиційного процесу в Україні : монографія / Т. В. Майорова та ін. Київ : КНЕУ, 2012. 472 с.
4. Войнаренко М. П., Бушовська Л. Б. Інвестиційна діяльність як об'єкт управління. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 5. С. 40–44.
5. Стадник В. В., Михальчик С. О. Методологічні особливості формування ефективного мотиваційного механізму інноваційного розвитку підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 5. Т. 1. С. 235–241.
6. Борщ Л. М. Інвестування: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 470 с.
7. Маркевич К. Л. Механізми стимулювання надходження прямих іноземних інвестицій у контексті національних інтересів України. *Економічний вісник університету*. 2015. Вип. 26(1). С. 144–150.
8. Бияк Л. Л., Кулик І. В., Кулик М. А. Современные подходы к привлечению и регулированию иностранных инвестиций. *Молодой учёный*. 2016. № 12. С. 1129–1134.
9. Бобровська О. Ю., Савостенко Т. О., Кондрашихін А. Б. Публічне управління інвестиціями в умовах ринкових трансформацій. 2-ге вид., допов. Дніпро : ГРАНІ, 2018. 238 с.

REFERENCES:

1. Kravchun O. S. (2012) Mekhanizmy derzhavnoho rehulivannia investytsiinoi diialnosti v Ukraini. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 3, 323–332.
2. Bereziuk H. O. (2013) Derzhavnyi mekhanizm upravlinnia ta rehulivannia inozemnoho investuvannia natsionalnoi ekonomiky [State mechanism for management and regulation of foreign investment of the national economy]. *Bulletin of Dnipropetrovsk University*, vol. 5 (10/2), 3–11.
3. Majorova T. V. (2012) Aktyvizatsiia investytsiinoho protsesu v Ukraini [Activation of the investment process in Ukraine]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
4. Voinarenko M. P., Bushovska L. B. (2015) Investytsiina diialnist yak obiekt upravlinnia. *Ekonomika: realii chasu*, 5, 40–44.
5. Stadnyk V. V., Mykhalchuk S. O. (2018) Metodolohichni osoblyvosti formuvannia efektyvnoho motyvatsiinoho mekhanizmu innovatsiinoho rozvytku pidpriemstva. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 5, t. 1, 235–241.

6. Borshch, L.M. (2005) *Investuvannia: teoriia i praktyka : navchalnyi posibnyk* [Investing: theory and practice: a textbook]. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian)
7. Markevych K. L. (2015) *Mekhanizmy stymuliuvannia nadkhodzhennia priamykh inozemnykh investytsii u konteksti natsionalnykh interesiv Ukrainy* [Mechanisms to stimulate FDI in the context of Ukraine's national interests]. *University Economic Bulletin*, vol. 26(1), 144–150.
8. Biyak L. L., Kulik I. V., Kulik M. A. (2016) *Sovremennye podhody k privlecheniyu i regulirovaniyu inostrannykh investitsij* [Modern approaches to attracting and regulating foreign investments]. *Young scientist*, no. 12, 1129–1134.
9. Bobrovska O. Yu., Savostenko T. O., Kondrashykhin A. B. (2018) *Publichne upravlinnia investytsiamy v umovakh rynkovykh transformatsii*. Dnipro: HRANI.